

## РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор”  
по Област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление

### 2.1. Филология

*Автор на дисертационния труд:* Мария Андреева Годорова, Институт за български  
език „Проф. Любомир Андрейчин”, Секция по компютърна лингвистика

*Научен ръководител:* проф. д-р Светла Коева

*Тема на дисертационния труд:* „Типология и свойства на устойчиви словосъчетания в  
българския език. Глаголни фразеологизми”

*Рецензент:* чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Панайотов Буров, Великотърновски  
университет „Св. св. Кирил и Методий”

В дисертационния труд се разглеждат така нар. глаголни фразеологизми, отнесени към един от типове устойчиви словосъчетания в българския език (вж. схемата на стр. 77). Предложената класификация и описание на устойчивите словосъчетания се основава на формалния модел от теорията на И. Мелчук „Смисъл – Текст”, в който за главен класификационен признак се взема корелативният признак композираност-некомпозираност. Съгласно с това е дефинирано, че обектът на изследване, а именно фразеологизмите с опора глагол, или глаголните фразеологизми (*вдигам глава, хвърлям котва, бия път, бера студ*), са вид фразеологизми, които пък от своя страна заедно с така нар. прагматема (напр. „словесни формули” като поздрав *добро утро*) са вид фразеологизирани словосъчетания и заедно с идиомите (*от дъжд на вятър, дървен философ*) се отнасят към лексикализираните фрази. Те пък са един от двата типа устойчиви словосъчетания (наред с граматикализираните фрази, напр. *благодарение на, тъй като* и под.). На стр. 53 изрично е посочено, че „Фразеологизираниите словосъчетания се разглеждат като подтип на устойчивите словосъчетания, а фразеологичността е вътрешна свързаност, която се проявява в спецификите на формата, значението и функциите на устойчивите словосъчетания”. Фразеологизмите, в това число глаголните фразеологизми, се характеризират с „определена степен на вариативност и имат частична фиксираност”: значението на целия израз е отчасти независимо от значенията на своите конституенти, които от своя страна могат да имат

преносно значение или да се реализират лексикално в ограничено синонимно множество (стр. 76).

В работата се изследват морфолого-синтактичните особености на глаголните фразеологизми с оглед на представянето им във формализиран речник, нуждата от какъвто се обосновава в теоретично и приложно отношение в четвъртата глава. Компонентната структура и морфологичните и синтактичните особености на глаголните фразеологизми се разглеждат предимно с оглед на тяхната компютърна обработка. Това изисква изграждането на непротиворечив, годен за съответните нужди на лексикографията и електронните речници теоретичен модел, подчинен на строга йерархия на признаците, извлечени от парадигматичните и синтагматичните особености на глаголните фразеологизми с цел тяхното автоматично разпознаване в процеса на обработка на езика с помощта на компютрите.

Фразеологичната „колекция“ на дисертантката включва близо 70 хиляди неуникални единици, които след съответна обработка по различни параметри са доведени до списък от 27902 уникални глаголни фразеологизма. Списъкът е подложен на автоматично лематизиране, като на всяка от графичните единици е приписана съответната част на речта (вж. за повече подробности стр. 87-89). Материалът основно е извлечен от съществуващите фразеологични речници, на първо място от двутомния академичен фразеологичен речник. Подбраните глаголни фразеологизми се съхраняват под формата на списък, като, както е посочено, всеки е разделен от останалите на нов ред и е представен като граматично аотирана последователност от думи (стр. 91). Въз основа на анотациите в четвъртата глава глаголните фразеологизми се групират в структурни класове и типове. Обособяват се три структурни класа: клас фразеологизми с имплицитен подлог V + Nk (глагол + съществително), клас фразеологизми с имплицитен подлог V + PP (лични глаголи с фразеологизирана предложна група), клас фразеологизми с експлицитен подлог NPk + V (фразеологизиран подлог и дефективна парадигма на глаголната опора). Във всеки от структурните класове са налице съответни структурни типове и подтипове (вж. стр. 150-169). Струва ми се, че определенията „експлицитен“ и „имплицитен“ подлог не са особено подходящи. На базата на всичко това е създаден електронен морфологичен речник, съдържащ хиляда основни глаголни форми, което е един от важните теоретични и приложни приноси на дисертационния труд. Посочва се, че речникът може да се преработва, конвертира и

прикачва към различни компютърни приложения. Форматът му позволява попълване с нови лексикални единици и с допълнителни граматични характеристики (стр. 169). Предстои тестване на изградения модел върху обемен корпус, какъвто съдържа Българският национален корпус (стр. 170).

Дисертационният труд съдържа увод, кратко заключение (което по-скоро е справка за постиженията) и четири глави, от които първите две имат теоретико-обзорен и в известен смисъл въвеждащ в проблематиката характер. В края на работата има и три приложения. Библиографията има представителен характер и включва 206 заглавия на трудове на български и чуждестранни лингвисти, като между последните преобладават трудовете на руски и англоезични автори. На някои места цитиранията в текста на дисертацията и описанията в края не са особено прецизни, напр. на стр. 19 и в списъка е допусната груба техническа грешка в името на *Молотков* (неправилно отбелязано като „Молтоков”); на стр. 27 се цитира неизвестен за мене „академичен синтаксис на С. Стоянов”; на стр. 31 авторката се позовава на несъществуващ труд на Р. Русинов и Вл. Георгиев (?). Все пак такива грешки са по-скоро изключения и са допуснати най-вероятно по невнимание.

В увода ясно и непротиворечиво са формулирани обектът на изследване, целите и задачите на труда и методите на работа.

Първата глава „Устойчиви словосъчетания – теоретична рамка” представя панорамно изложение на науката за устойчивите словосъчетания, различните теории, школи, класификации. Наблюденията са добре структурирани, рубрикирани и подкрепени с различни схеми и таблици. Възражение буди делението на направленията във фразеологията на източно и западно, направено въз основа на не особено изчистени критерии. Глаголно-именните словосъчетания, наречени от цитираните П. Осенова и К. Симов „конструкции с (леки) поддържащи глаголи” (стр. 23), един терминологичен израз, употребяван без уговорки и по-нататък, имат и други наименования във вече немалко български, предимно съпоставителни, трудове, които са останали без внимание от страна на дисертантката. В приведената класификация на Н. Д. Шмельов (стр. 36-37) примерите не изглеждат подходящи, необходими са повече разяснения за разликите между очертаните три групи фразеологизми. Почти никакво място не е отделено на класификацията, за която по-нататък авторката споменава, че има

основополагащ характер, в академичния фразеологичен речник. Доста късно, едва на стр. 52-53, се обосновава собственото гледище на авторката.

Втората глава „Типология на устойчивите словосъчетания в български” съдържа вече посочената собствена, оригинална класификация на устойчивите словосъчетания, в рамките на която ясно и мотивирано е определено и мястото на глаголните фразеологизми. Класификацията има много важно значение за целия труд, особено за модела, който е основната цел и бих казал, постижение на това изследване.

Третата глава „Морфо-синтактични свойства на глаголните фразеологизми в български” е прецизно и задълбочено същинско проучване на глаголните фразеологизми; емпиричният материал, за който вече се спомена, е достатъчно представителен, анализите на така нар. „фразеологизация”, направени в парадигматичен и синтагматичен план, имат иновативен за българската наука характер. Без тази част от работата, която вероятно е отнела най-много време на дисертантката, не би било възможно построяването на формалния модел и речник. Според мене термините „флективни” особености, типове, характеристики са дискуссионни (не е ли по-добре: „формални” или „формално-граматични”), а на стр. 86 остава неясна дефинираната „частична некомпозираност”. На стр. 102 неправилно на компонента *си* във фразеологизма *имам си едно нау*м е приписан задължителен характер, а на стр. 104 отново неточно е посочено, че във *връзвам двата края* глаголят задължително се реализира в несвършен вид. Неясно остава обозначението „фразеологизми с (?) малки изречения” (стр. 113 и по-нататък), а на стр. 120 т. 5.3. по-скоро трябва да бъде т. 6. Подобни недоглеждания и неточности за радост са малко, те не нарушават доброто общо впечатление.

Както се каза, четвъртата глава има приложен характер. Важно постижение е изработката на морфо-синтактичния речник, чисто съдържание е подробно описано тук (стр. 138 и сл.).

Независимо от някои забелязани грешки, пропуски и недоглеждания работата на Мария Тодорова заслужава добра оценка. Освен това тя отваря перспектива за по-нататъшни теоретични и приложни наблюдения, анализи и проучвания. Дисертационният труд има

много сериозен приложен заряд. Трудът е постижение както за авторката, така и за нейната научна ръководителка и секцията по компютърна лингвистика.

Авторефератът е сбито, но представително изложение на съдържанието на дисертационния труд. Пропуснат е списъкът с публикациите по темата.

Авторката на труда Мария Андреева Тодорова е магистър на СУ „Св. Климент Охридски” по компютърна лингвистика и интернет технологии (2003), през 2006-2009 г. е била докторантка по компютърна лингвистика в Института за български език с научен ръководител проф. д-р Светла Коева. Работила е и в момента продължава да работи като проучвателка в едноименната секция на института. Преминала е през различни форми на обучение в България и чужбина. Има регистрирани участия в 12 национални и международни научни проекта, в резултат от работата по тях става авторка и съавторка на множество изследвания и участия в научни форуми. Посочила е осем участия в научни конференции и множество изготвени от нея презентации в различни семинари. Има общо 17 публикации на български и английски, повечето от които са подготвени в съавторство.

По мое мнение приносите на дисертационния труд, обективно описани и в автореферата, представляват лично постижение на авторката. Между тях бих открил особено приносните моменти, описани в точки 1.4, 1.5 и 1.6 (стр. 172-173 от дисертацията и стр. 50 от автореферата).

Като имам предвид всичко казано дотук, намирам за напълно основателно да предложа на членовете на уважаемото жури да присъдят на Мария Андреева Тодорова образователната и научна степен „доктор”.

24 февруари 2015 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:



Чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян БУРОВ